

Оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин
тэрилтэлэрин педагогтарыгар анаммыт
методическай пособиe.

«Ураты оҕо эйгэтэ»

Дьокуускай-2020

УДК 373.24(072)(571.56-37)

ББК 74.100 (2Рос.Яку)

Бу пособие “Система педагогического взаимодействия воспитателя, специалистов ДОУ и родителей в организации коррекционно-образовательной работы с детьми ОВЗ и инвалидами , нуждающимися в осуществлении квалифицированной коррекции нарушений их развития” ОИҮӨТ ФГҮӨС-н ирдэбиллэрин тутуһан онһулуһна. Манна комплекснай сыһыанһа олоһурбут коррекциялыыр дьарыктар, өйдүүр дьөһуру, болһомтолоох буолууну, толкуйу, логиканы, хамсаныы координациятын, ситимнээх сананы, кыра кэпсээннэри уонна остуоруйалары айарга, рифмалары буларга сатабылы сайыннарар оонһуулар уонна эрчиллиилэр киирдилэр.

Пособие ОИҮӨТ педагогтарыгар, оскуола иннинээһи педагогика специалистарыгар ананар.

М63

Оскуола иннинээһи үөрэхтээһин

тэрилтэлэрин педагогтарыгар анаммыт методическай

пособие/ сост.: Т. Б. Матвеева, М. К. Кузьмина, Л.Н. Колодезникова, С.Д. Иванова, М.Н. Иванова, А.Н Румянцева. – Нам, 2020. - ???? с

«М.К. АММОСОВ ААТЫНАН ХОТУГУЛУУ-ИЛИННИ
ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

Үрдүк үөрэх Федеральной государственной автономной тэрилтэтэ
Педагогической институт

Матвеева Туйара Борисовна, педагог-психолог,
Кузьмина Мария Константиновна, аҕа иитээччи,
Иванова Софья Дмитриевна, музыкальной салайааччы,
Иванова Марина Николаевна, физическэй культураҕа инструктор,
Колодезникова Любовь Николаевна, логопед-учуутал,
Румянцева Анастасия Николаевна, иитээччи –

СР “Нам улууһа” МТ Граф биэрэгэ

“Ромашка” оҕо уһуяана” МБОУУӨТ специалистарын

«Ураты оҕо эйгэтэ»

Методической пособиеларыгар

Рецензия

Рецензиялар методической пособие рукопиһа оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин тэрилтэлэрин специалистарыгар сэнээриини ылар саарбаҕа суох, ити инклюзивнай үөрэхтээһин боппуруостара, ону практикаҕа киллэрии процеһа педагог-учуонайдар уонна дефектолог-специалистар эрэ буолбакка, оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин практик-педагогтарын кизн эйгэтигэр уһулуччу болҕомтону тардалларын кытта ситимнээх. Бу актуальнайа көстөн турар, ол кини доруобуйаларын туругунан хааччахтаах уонна инвалид оҕолор толору сайдалларыгар сөптөөх психолого-педагогической усулуобуйалары тэрийии сытыытык турар боппуруостарын быһаарыыга төрүттэнэриттэн тахсар.

Көрүллэр рукопись “Ромашка” оҕо саада” МБОУУӨТ коллективын үөрэхтээһиннэ быһаччы үлэтин опытын кэпсиир матырыйаалларга сөп түбэһиннэрэн структураламмыт, коллективка ДТХ уонна инвалид оҕолорго психолого-педагогической өйөбүл уонна коррекциялыыр-сайыннарар көмө боппуруостарынан ити оҕолор дьизэ кэргэттэрин кытта конструктивнайдык бииргэ үлэлэһии процеһын тэрийии боппуруостарынан практикаҕа дьарыктанар специалистар үлэлиллэр.

ДТХ уонна инвалид оҕолору үөрэтии ураты сыһыаны эрэйэр, ити кинилэргэ саарбаҕа суох таптал, улахан дьонтон уонна үөлээннээхтэриттэн дьиннээх болҕомто баалларын биллэрэр, ол түмүгэр кинилэр бэйэлэрин кыахтарыгар эрэллээх, тулалыыр социальнай эйгэҕэ итэҕэллээх буолаллар, тугу барытын түмүгэр тиэрдэргэ дьулуһаллар, айымньылаах үлэ араас көрүнгэригэр уонна хайысхаларыгар ситиһии уопутун ыллаллар.

Ураты оҕолору кытта үлэлэһии үгэс буолбут методикалара уонна үөрүйэх буолбут ньымалара мэлдьи көдүүстээх буолбаттарын өйдөөн туран, биһиги педагогтар арыһар бэйэлэрин системалара рациональнай буолуон сөп диэн саныыбыт, манна комплекснай сыһыан уонна үөрэтэр

процесс бары кыттыылаахтарын интегративнай хардарыта үлэлэһиилэрэ бааллара көстөр. Ол курдук, автордар коллективтара үс бэйэ-бэйэлэрин кытта хардарыта ситимнээх блоктартан турар, индивидуализация уонна социализация принциптэригэр олоҕурбут, хас биирдии оҕо уратытын учуоттуур ОИҮӨТ үөрэтэр эйгэтин тэрийии сана формаларын киллэрэр инклюзивнай үөрэхтээһин балачча кедьүүстээх бэйэ онорбут коррекциялыыр-сайыннарар моделин бырайыактаабыт.

Пособиеҕа баар олус үтүө түгэнинэн аналлаах педагогика адаптацияламмыт методикаларын: АВА-терапия, Мария Монтессори оҕону социализациялыыр у.д.а.; авторскай оонньууларынан үөрэтии традиционнайа суох методтарын; инновационнай технологиялары у.д.а. туһанан автордар онорбут коррекциялыыр дьарыктар үөрэтэр интенсивтэрэ буолар.

Бүгүндү күннэ үөрэтэр тэрилтэлэргэ, практик-педагогтарга анаммыт, ОИҮӨТ –гэр ДТХ уонна ивалид оҕолору үөрэтиигэ сана оптимальнай формалары уонна методтары олоххо киллэриигэ туһуламмыт инклюзивнай үөрэхтээһин кыһалҕаларын быһаарар олохтоммут рекомендацияларга наадыйы олус сытыгыта биллэр. Пособие автордарын биир үтүөлэринэн манна бэриллэр бииргэ үлэлэһиигэ уонна партнерствоҕа олоҕурбут, ураты оҕолорго анаммыт үөрэхтээһин программатын олоххо киллэриигэ психолого-педагогическай усуллубуйалары хааччыйар ОИҮӨТ иитээччилэригэр методическай рекомендацияларын ааттыахха сөп. Үлэ үрдүк күүрүүлээх айымньылаах педагогическай көрдөөһүн чэрчитинэн оноруллубут, ол түмүгэр инклюзивнай үөрэхтээһин процеһыгар баар үгэс буолбут уопут биллэрдик ситэриллэр уонна байытыллар суола тобуллубут, ити барыта оҕо саадын усуллубуйатыгар кичэйэн үөрэтиллибит уонна ситиһиилээхтик боруобаламмыт. Ити өттүгэр ордук 4-7 саастаах оҕолорго анаммыт авторскай дидактическай оонньуулар комплекстара болҕомтону тардара саарбаҕа суох.

Үлэ дьохуннаах өрүтүнэн кини ис хоһооно динамикалаах, көрдөөһүннээх, сыалы ситиһэргэ дьулуһуулаах майгылааҕа буолар, ити автордарга педагогическай эйгэҕэ, инклюзивнай үөрэхтээһин билигини туругар, олус сизэрдээхтик сана стандартнайа суох идеялары киллэрэллэригэр кыах биэрэр. Ол барыта бу үлэҕэ сананы киллэриии үрдүк таһымын уонна практикаҕа суолталаах буолууну биэрэр.

Үөһэ этиллибиттэн сиэттэрэн “Нам улууһа” МТ Граф Кытыла с. “Ромашка” оҕо саада” МБОУӨТ иитээччилэрэ онорбут “Ураты оҕо эйгэтэ” методическай пособиеларын рукопиһыгар бэриллибит матырыйаал ОИҮӨ ФГҮӨС ирдэбиллэригэр сөп түбэһиннэрэн бэлэмнэммит, ОИҮӨТ педагогтарыгар уонна ДХТ уонна инвалидностоох оҕолор төрөппүттэригэр практика өттүнэн сыаналаах диэн түмүккэ кэлиэххэ сөп, пособие киэн эйгэҕэ тарҕанарыгар мэкһиэлэнэр.

Рецензент – п.н.к., ХИФУ ПИ ОИҮӨ
кафедратын доцена:

Л.И. Максимова

Кириитэ

Билинни кэмнэ аныгы уопсастыба саамай тыгаан турар кыһалбатынан үөрэтиигэ ураты ирдэбиллээх, доруобуйаларын туругунан хааччахтаах (мантан антах – ДТХ) уонна инвалид оҕолору үөрэтии уонна кинилэр социализацияларын процеһа буолаллар. Инклюзивнай үөрэхтээһин ханнык баҕарар оҕо, ол иһигэр ДТХ эбэтэр инвалид да буоллун, үөрэххэ уонна социальной олоххо кыттыһан ситиһиилээх буоларыгар, туохтан да куттаммакка саастыылаахтарын коллективыгар бэйэтин суолтатын билинэ сананарыгар туһуламмыт үөрэтэр эйгэни олохтуурга кыах биэрэр.

Россия сокуоннара этэллэринэн, хас биирдии оҕо, ханна олороруттан, доруобуйатын туругуттан (психической сайдыытын кэһиллиитэ төһө ыараханьттан), үөрэхтээһин программаларын баһылыыр дьобуруттан тутулуга суох бэйэтин наадыйытыгар уонна кыабыгар сөп буолар хаачыстыбалаах үөрэҕи ылар бырааптаах. ДТХ уонна инвалидностоох оҕолор быстах кэмнээх (эбэтэр мэлдьи баар) физическэй уонна (эбэтэр) психическэй сайдыыларын кэһиллиилэрэ кинилэр үөрэхтээһин программаларын баһылыыларын мэхэйдиир, онон үөрэнээччилэр бу категориялара үөрэтии уонна иитии анал усуллубуйаларын тэрийиигэ наадыйар.

Доруобуйаларын туругунан хааччахтаах оҕолор – бу араас психическэй эбэтэр физическэй кэһиллиилээх оҕолор, ити кинилэр уопсай сайдыыларын эмиэ хааччахтыыр, толору олобунан олороллоругар мэхэйдиир.

Доруобуйаларын туругунан хааччахтаах оҕолорго маннык кэһиллиилээх оҕолор киирэллэр:

Истэр органнара кэһиллиилээх (дөйүнү, дьүлэй буолуу);

Сангарар кыах ыарахан кэһиллиилэрэ(СКЫК);

Көрөр кыах кэһиллиилэрэ (көрбөттөр, мөлтөхтүк көрөллөр);

Тирэнэр-хамсанар аппарат кэһиллиилэрэ (ТХАК);

Психическэй сайды бытаарыта (ПСБ);

Өйүнэн тийиммэт (ӨТ);

Аутистической спектрдаах кэһиллиилэр (АСК);

Элбэх кэһиллиилээхтэр (икки уонна онтон элбэх психофизическэй кэһиллиилэр).

ДТХ уонна инвалидностоох оҕолор бэйэлэрин ис кыахтарын сөптөөх кэмнэ саҕаламмыт, табыгастаахтык тэриллит иитии уонна үөрэтии процеһыгар эрэ көрдөрөр кыахтаналлар. Кэнэбэскитин, ДТХ уонна инвалидностоох оҕолор толору олоһунан олоһоллорун туһуттан, биһиги кинилэр биир саастыылаах чэгиэн оҕолор эйгэлэригэр интеграциялар усулуобуйаларын оскуола иннинээби тэрилтэбэ тэрийиэхтээхпит. Оннук усулуобуйаны тэрийии уустук соруку буолар, манна комплекснай көрүү уонна процесс бары кыттыылаахтарыттан толору бэриниилээх сыһыан ирдэнэр. Ити соруку толорорго ОИҮӨТ үөрэтии систематын уларытыах, үөрэтэр эйгэни тэрийии сана формаларын бырайыактыах тустаахпыт. [3]

ДТХ уонна инвалид оҕолор бодоруһууга, тутта сылдыһыга, үөрэххэ, эмоциональнай сайдыыга ыарахаттары көрсөллөр. Социальной алтыһыыга уонна бодоруһууга кыһалҕаларын таһынан, ДТХ оҕолор аан дойдуну сөптөөхтүк (адекватнайдык) ылыныыга уустуктары көрсөллөр. Толкуй уонна санарар тыл проблемата араас психологической функциялар, өй-санаа үлэтин араас көрүннэрин сыһыаннаһыыларын боппуруоһа инники күөннэ тахсар психологической хабааннаах проблемаларга киирсэр.

Бу пособиёһа ОИҮӨТ усулуобуйатыгар ДТХ уонна инвалид оҕолорго аналлаах интенсивнэй (коррекциялыыр) дьарыктарга туһаныллар матырыяаллары билиһиннэрэбит.

Дьарыктар оҕо киин ньиэрбэ систематын араас функцияларын уһугуннараллар.

ОИҮӨТ педагогтарын үлэлэрин хайысхалара

Иитэр-үөрэтэр

Үөрэх-методическай

Психолого-педагогическай

Педагогтар компетентностарын көрдөрүүлэрэ

1. ДТХ оџолор саастарынан уонна личностнай сайдыыларын психолого-педагогическай сокуоннаһыларын уонна уратыларын билии.
2. ДТХ оџолору үөрэтии уонна иитии сыалларын, соруктарын, формаларын, методтарын, технологияларын билии.
3. Туһаныллар үөрэтэр программаџа сөп түбэһиннэрэн билиилэри таһаарыылаахтык баһылыырга дьобур.

ДТХ оџолорго үлэ араас көрүннэрин үөрэтэр программалары уонна сайыннарар методтары билии.

1. Биир кэлим педагогическай процеһы бырайыактыырга, былаанныырга уонна олоххо киллэрэргэ сатабыл.
2. Чинчийи, педагогическай мониторинг, коррекциялыыр-сайыннарар үлэ, оџолору үөрэтии уонна иитии технологияларын баһылааһын.

1. Быраап уонна этика принциптэрин тутуһуу.
2. Дьарык тутулун чопчутук тутуу, ытыгы уонна анализааһын.
3. Оџолору уонна төрөппүттэри, ОИҮӨТ специалистарын кытта быһаарар-өйдөтөр педагогическай үлэни ытыгыга сатабыл.
4. Тус биирдиилээн (индивидуальный) сыһыан

ОИҮӨТ коррекциялыыр үлэ методтара уонна технологиялара

Үлэ уопутуттан: интенсивнэй-коррекциялыыр дьарыктарга биһиги АВА-терапия, оҕону социализациялыыр Мария Монтессори методикаларыттан сорох дьарыктары, бэйэбит айбыт авторскай оонньоууларбыт көмөлөрүнэн үөрэтии үтэскэ киирбэтэх методтарын, ону таһынан инновационнай технологиялары туһанабыт. [2]

Коррекциялыыр үлэ биир хайысхатынан көдүүстээх педагогическай технологиялары уонна методикалары киллэриин буолар.

ДТХ уонна инвалид оҕолору кытта үлэҕэ биһиги үлэ үтэскэ киирбэтэх методтарын туттабыт: фитотерапияны, ароматерапияны, музыкотерапияны, цветотерапияны, рефлексотерапияны, куклотерапияны, остуоруйанан терапияны, кумаҕынан терапияны, литотерапияны. Эмтээһин ити методтарга анал педагогикаҕа улам элбэхтик туттуллар көдүүстээх коррекциялыыр ньымаларга киирсэллэр. [24]

Информационнай-коммуникативнай (психолог, логопед төрөппүттэри кытта бииргэ үлэлээһинэ: консультациялыыр хайысха, пропагандалыыр хайысха, диагностикалыыр хайысха, үөрэтэр хайысха, интернет-ресурсалар нөнүө).

Сыала: үөрэтиллэр матырыяалга уонна коррекциялыыр үлэ хаачыстыбатыгар оҕолор уонна төрөппүттэр интэриэстэрин тардыы.

Бу технология үөрэтии үтэс буолбут уонна аныгы ньымаларын уонна методтарын табыгастаахтык дьүөрэлииргэ кыах биэрэр.

Арт-терапия: музыкотерапия (музыкальных инструменнарга оонньооһун); кинезиотерапия (танцетерапия); логоритмика; смехотерапия; ароматерапия.

Сыала: алтыһы вербальной ньымаларын олохтооһун, кэпсэтэн бодоруһууну көбүлээһин, тыл баайын туттуллуутун кэнэтии, ситимнээн санарыыны сайыннарыы, сангарар тыл грамматикалыы тутулун олохтооһун.

Бу технология олоххо үрдүк тонустаах уонна тулалыыр эйгэни кытта дьүөрэлэхэр сыһыаннаһылар олохтоноллоругар, оҕолор бэйэлэрин икки ардыларыгар уонна улахан дьону кытта өйдөһөллөрүгэр, кэпсэтэн бодоруһууга мотивация үөскүүрүгэр, тыл баайа элбиригэр уонна көхтөөхтүк туттулларыгар туһалыыр, оҕону бэйэтин кыахтарын таһаарарга, иэйиэлэрин, санааларын, эмоцияларын сатаан салайынарга үөрэтэр.

Доруобуйаны харыстыыр: тарбах гимнастиката; хамсанар гимнастика; артикуляциялыыр гимнастика; тыынар гимнастика.

Сыала: артикуляциялыыр аппарат былчыннара сайдалларыгар көмөлөһүү, хамсаны координациятын сайыннарыы, сөптөөхтүк тыынар дьобуру сайыннарыы.

Бу технологияны туһаныы үөрэтэр процесс көдүүһүн үрдэтэр.[23]

Сангарар дьобуру сайыннарыыга туттуллар изо-терапия: тарбагынан живопись; сымнаҕас кумаагынан уруһуй; маннай куруппаҕа уруһуй; сэбирдэбинэн, палочкаларынан, таастарынан уруһуй техниката; баатанан бэчээттээһин техниката; ытыһынан уруһуйдааһын.

Цель: стресскэ бэриммэт буолууну күүһүрдүү, толкуй үлэтин, өйдүүр дьобуру, болҕомтолоох буолууну сайыннарыы, үлэни толорооччу санаата көтөбүллэрин таһынан бэйэтин туругун билиниитин тупсарыы. Бу технологияны туттуу үөрэтэр процесс көдүүһүн үрдэтэр.

Эккэ-хаанна туһуламмыт техникалар: био-энергопластика – артикуляциялыыр аппарат хамсааһынын илиинэн хамсааһыны кытта холбоһун; релаксацияҕа анаммыт эрчиллиилэр – холкутуйууга, бэйэни кэтэниигэ көмөлөһөллөр.

Сыала: көнүллүк хамсаныны сайыннарыыга уонна тупсарыыга көмөлөһүү (таннарга, хаамарга, оонньуурга, сангарарга), эккэ-хаанна буолар көстүүлэр оҕо майгытын уонна сангарар дьобурун сайдыытыгар дьайыыларын хонтуруоллааһын.

Бу технология оюону бэйэтин кыахтарын таһаарарга, иэйиилэрин, санааларын, эмоцияларын сатаан салайынарга үөрэтэр.

Мнемотехника (хас биирдии тылга эбэтэр кыра сомоҕо тылга хартыынка (ойуу) толкуйданар, тиэкис барыта схеманан уруһуйданар, ол схема-уруһуйдары көрөн оҕо чэпчэкистик тиэкискэ баар информацияны холбоон таһаарар.

Сыала: эбии ассоциациялары үөскэтэн оҕо өйдүүр дьобура күүһүрэгэр көмөлөһүү.

Бу технология ситимнээн санарыы, ассоциативнай толкуй, көрөн уонна истэн өйдөөһүн, көрөр уонна истэр болҕомто, өйгө онорон көрүү сайдалларыгар, туруоруллубут дорҕооннору автоматизациялааһын уонна дифференциациялааһын процестара түргээтиригэр көмөлөһөр.

СУ-ДЖОК терапия: ытыстар иэннэрин араас өгнөөх таас, металл эбэтэр өстүөкүлэ шариктарынан массаж; прищепканын массаж; эриэхэнэн, каштанынан массаж; алта кырыылаах харандааһынан массаж; четканын массаж; зондаларынан, зонданы солбуйар тэриллэринэн массаж.

Сыала: толкуйдуур үлэни уһугуннарыы, мэйии хабыгар санарар уобалаһы стимуллааһын, былчыннар тонустарын нуормаҕа тиэрдии.

Бу технология санарар дьобур кэһилиитин коррекциялыырга көмөлөһөр, үтүө майгылаах эмоциональнай турукка киллэрэр, тарбахтар бытархай моторикаларыгар үчүгэйдик дьайар, онон санарар дьобур сайдарыгар туһалыыр.

Оонньотор технология: физминуткалар; 3D-конструирование - разминкалар.

Сыала: ситиһиилээх социализацияҕа, социальной өттүнэн көхтөөх личность ийитиллэн тахсарыгар, олоххо бэйэтин миэстэтин булунарыгар көмөлөһүү.

Бу технология оџолору үөрэнэргэ кѳүлүүр, бодоруһууга интэриэһи уонна наадыыны үөскэтэр, когнитивнай процесстары сайыннарар.

Сага педагогическай технологиялар коммуникативнай дьѳурдар олохтоноллоругар уонна ДТХ оскуола иннинээџи саастаах оџо уопсай сайдыытыгар киэн кыахтары арыяллар, сага билиини ылынарыгар уонна ингэринэригэр мотивациятын үрдэтэллэр, кини ситиһиилээхтик социализацияланарыгар кѳмөлѳһөллөр.[2.]

Психогимнастика уонна этюдтар

Сыала: мимиканы и пантомимиканы сайыннарыы, оџо наставьянытын уонна майгытын сорох өрүттэрин коррекциялааһын.

Туох ханнык иннинэ маннык дьарыктар аһары сылайар, бүтэни майгылаах, неврозтаах, характердара кэһиллиилээх, психическэй сайдыылар кыра бытаарыылаах уо д.а. нервнэй-психическэй кэһиллиилээх, доруобай уонна ыалдьар икки ардынан туруктаах оџолорго туһуланаллар

Ону таһынан психогимнастиканы доруобай кэриэтэ оџолору кытта профилактическай үлэџэ психофизической чэпчээһини онорор сыаллаах туттуохха сөп, анал этюдтар, эрчиллиилэр, оонньуулар, оџо психикатын араас аспектарын, кини билиигэ-көрүүгэ тардыһар уонна эмоциональнай-личностнай эйгэлэрин сайыннарыыга уонна коррекцияџа туһалыылар.

Мимиканы, араастаан туттууну, пантомимиканы сайыннарар эрчиллиилэр олус туһалаахтар.

Мимика — киһи санаатын, ис туругун көрдөрөр сирэй былчыннарын хамсатыы. Жест – илиини, эт-сиини, төбөнү араастаан туттуу.

Пантомимика — экинэн-сиингинэн ойуулаан көрдөрөн хамсаныы, сирэйгинэн, бүтүн экинэн иэйиини уонна санааны тиэрдэн этии.

Бу технология ойуулаан хамсаныы техникатын элеменнэригэр үөрэтиигэ, араас эмоциялары билиигэ уонна олору сатаан салайыыга, эт-хаан психоэмоциональнай күүрүүтүн уһулууга туһуланар.

Билии-көрүү процесстарын психо-коррекцията

Сыала: билии-көрүү психическэй процесстарын коррекциялааһын уонна сайыннарыы.

Бу хайысханан коррекциялыыр-сайыннараар үлэ дидактической оонньуулары уонна көрдөрөр пособиелары туһанан ытыллар.

Дидактической оонньуулары барыларын үс сүрүн көрүнгэ араарыахха сөп: предметтээх, остуолга оонньоноор-бэчээттэммит уонна тылынан.

Дидактической оонньууга хас биирдии оҕоҕо чопчу ситуацияҕа эбэтэр бэриллибит предметтеринэн бэйэтэ дьайыылары онороругар кыах бэриллэр, ол түмүгэр кини тус бэйэтигэр дьайыылаах уонна иэйиилээх уопуту ылынар. Ити интеллектуальной кэһиллиилээх оҕолорго ордук суолталаах, кинилэр предметтери кытта дьайыылары онорор уопуттара дьаданы буоларынан.

Дидактической оонньуулары таларга улахан суолтаны коррекциялыыр сорукартага биэрэллэр, интеллектуальной өттүнэн итэбэстээх оҕолор уратылары уонна кэккэ дидактической принциптэр учуоттаналлар: толорулар сорукартаар тийимтиэ, хатыланар уонна сыыйа бэрээдэгинэн оноһулар буолуохтаахтар.

ДТХ оҕолору кытта коррекциялыыр-сайыннараар үлэ сүрүн хайысхаларынан буолаллар:

- эмоциональнай-личностнай эйгэни сайыннарыы уонна кини итэбэстэрин коррекциялааһын;
- билэргэ-көрөргө туһуламыт үлэни сайыннарыы уонна сыал-сорук туруорунан үрдүкү психическэй функциялары олохтооһун;

- үлэни уонна тутта-хапта сылдыыны көнүл салайыныны олохтооһун;

- социальных үөрүйэхтэри уонна социализацияны олохтооһун;
- эмоциональной чэпчээһини хааччыйы.

Инновационнай технологиялары туһанан үөрэтии уонна иитии көдүүстээбин ситиһии сүрүн принцибинэн хас биирдии оҕоҕо кини сааһын, санарар уонна психофизическэй кыахтарын, ону тэнэ ДТХ оҕолор психика уонна физика өттүнэн түргэнник эстэллэрин учуоттаан тус биирдиилээн сыһыан буолар.

ДТХ оҕолору кытта дьарыгы ытарга сүрүн усулбуйалар:

- Үөрэтии тэтимэ бытаардыллыахтаах.
- Кэмиттэн кэмигэр оҕолору предметнэй-практическай үлэбэ тардыллыахтаах.
- Оҕо кыабыгар уонна дьобуругар тирэниллиэхтээх.
- Оҕо уратыта учуоттаныахтаах уонна кини үлэтэ коррекцияланыахтаах.

ДТХ оҕолору кытта үлэлэһээччилэргэ рекомендациялар:

- Оҕо уратытын уонна диагноһын учуоттаан туран дьарык былаана оноһуллуохтаах уонна тутуһуллуохтаах.
- ДТХ оҕолорго тус бэйэлэрин кытта дьарыгы сэргэ бөлөбүнэн дьарык ытыллыахтаах, ол оҕо көхтөөх буоларын үрдэтэрин таһынан кини бөлөххө үлэлииргэ сатабылын сайыннарар.
- Дьарыгы ытыах иннинэ оҕо психикатын туругар болҕомто ууруллуохтаах.
- Сорудахтары уонна сорукары толотторорго оҕоҕо көмөлөһүллүөхтээх.
- Анал гимнастика, оонньуулар, сорудахтар көмөлөрүнэн моториканы сайыннарыллыахтаах.

Ити курдук, инновационнай педагогической технологиялар оџо саадын иитэр уонна үөрэтэр үлэтин бары өрүттэрин кытта ыкса ситимнээхтэр. Үөрэтии уонна иити методтарын классификацията үөрэтэр системаџа киллэриллэр инновациялары учуоттаан мэлдьи санардылла турар.

ОИҮӨТ коррекциялыыр үлэ процеһа

ОИҮӨТ коррекциялыыр үлэтин процеһа биир кэлим буолуохтаах, араас профиллаах специалистар кыттыыларынан барыахтаах. Анал группаларга сылдыар оџолор араас кэһиллиилэрин ситиһиилээхтик туоратыы интегративнай төрүккэ олоџурбут оскуола иннинээџи тэрилтэ бары специалистарын оџо тус бэйэтигэр туһуламмыт хардарыта үлэлэһиилэрэ тэрилиннэџинэ кыаллар. Араас специалистар бииргэ алтыһыыларын түмүгэр оџону тула биир кэлим коррекциялыыр-үөрэтэр уонна тустаах предметнэй-сайыннарар эйгэлэр үөскүүлэр.

Педагогтар ыкса ситимнэһэн үлэлэрин бииргэ былаанныыр буоллахтарына коррекциялыыр-үөрэтэр процесс хас биирдии кыттыылааџын соруктара сөпкө уонна чопчутук аттарыллаллар, үлэ утумнаахтык тэриллэр уонна оџолорго туруоруллар бары ирдэбиллэр биир буолаллара тутуһулар.

Биһиги Нам улууһунааџы Граф биэрэгин “Ромашка” оџо уһуйаана” МБОУОИҮӨТ холобуругар педагогтар бииргэ үлэлэһиилэрин ити системата балачча таһаарыылаахтык үлэлиир. Педагогтар хамаандаџа түмсэһнэр синергия эффеһин ситиһэллэр, бу түгэһнэ бииргэ үлэлэһии түмүгэ биирдиилээн тус-туска сыралаһан үлэлэһин суумаламмыт түмүктэрин куоһарар. Биһиги бииргэ тутуһан үлэлиирбит бэйэ-бэйэџэ санааны көтөџөргө, өйөһөргө, идеялары тобуларга, араас өрүттэн көрүүлэри тэһнээн проблеманы “стереоскопическойдык” ылан көрөргө, хамаанда кыттыылаахтарын дьөџурдарыгар,

темпераменнарыгар, олоххо уонна профессиональной уопуттарыгар баар араастаһыыларын туһаҕа таһаарарга кыахтары биэрэр.

Хамаанда диэн туруоруммут сыалларын ситиһиигэ бэйэ-бэйэлэрин толорсон уонна солбуйсан биэрэр кыахтаах дьон бөлөбүн ааттыылар. Кини кыттааччылары өйдөөн-санаан туран миэстэлэрин быһаарыммыт, баар быһыыны-майгыны уонна хамаанда стратегиялаах сруктарын биир быһыылаахтык көрөр, хардарыта үлэлэһии процедураларын онорорго үөрүүэх дьон тэриллитин ураты форматын быһыытынан көрүллэр.

Хамаанда бары чилиэннэрэ тулалыыр эйгэттэн туспа туттан биир уопсай ис структуралаах сомоҕо буолаллар.

ДТХ оҕолору кытта үлэбэ ытыылар мероприятиелар биир сүбэнэн баралларын туһуттан бары педагогтар алтыһыыларын биир кэлим концептуальной төрүттэрин булар кыһалҕа үөскээбитэ.

Оннук төрүттэринэн буоллулар: билэр-көрөр эйгэни сайыннары уонна коррекциялааһын, ону тэнэ эмоциональной-волевой эйгэни сайыннары уонна коррекциялааһын.

Биһиги дьарыктар коррекциялыыр-сайыннарар үлэлэрин моделын онордубут, ол барыта биир кэлим система буолар.

Кини сыала оскуола иннинээҕи үөрэбирии тэрилтэтин иитэр-үөрэтэр үлэтин маннык блоктартан туар система быһыытынан тэрийиигэ сытар:

- Диагностикалыыр блок, (ДТХ оҕо психическэй уонна сангарар уратыларын үөрэтии, ылыллыбыт түмүктэргэ олобуран кутталлаах фактордары бэлиэтээһин),
  - профилактикалыыр блок (педагогтар уонна төрөппүттэр коррекциялыыр үлэбэ информация өтүнэн бэлэмнээх буолалларын олохтоохун),
  - коррекциялыыр-сайыннарар блок (интеграцияламмыт коррекциялыыр-сайыннарар программаны оноруу уонна олоххо

киллэри), оркуолаба кириэн иннинээби саастаах ооо сангарар дьобурун уонна психическэй сайдыытын үчүгэй таһымын хааччыйар.

Соруктара:

- биир сомооо коррекциялыыр-үөрэтэр эйгэни олохтоон ооолор сангарар дьобурдарын уонна личностнай сайдыыларын көбүлээһин.
- ДТХ ооолору психолого-педагогическай арыаллааһын модельн оноруу.
- ДТХ ооолору психолого-педагогическай арыаллааһын модельн оркуола инниннээби тэрилтэ үлэтин практикатыгар киллэри чопчу механизмнарын оноруу.

ОИҮөТ педагог-психолога – ооону кытта биир кэлим психологическай: үөрэтэр, сайыннарар, коррекциялыыр үлэни ыытар специалист. Кини үлэтэ түмүктээх буоларын биир усулуобуйатынан иитээччилэри кытта ыкса ситимнээхтик үлэлиирэ буолар, ол икки специалист табыллан үлэлииллэрэ, ирдэбиллэрэ уонна көрүүлэрэ биир буолара, ооо сайдыыта дэгиттэр буоларыгар ис санааттан баҕарыыллара кинилэр бииргэ үлэлэһиилэрин эрэ буолбакка, үөрэх процеһа бүтүннүү көдүүстээх буоларын төрүөтүнэн буолар.

Педагог-психолог уонна бөлөхтөр иитээччилэрин бииргэ үлэлэһиилэрэ маннык соруктары толорор:

- Үөрэх процеһын тэрийии бары формаларыгар итиллээччилэр дьобурдарын быһаарыы уонна сайыннарыы.
- Ооону тус бэйэтигэр сыһыаннаан иитиини хааччыйыы, кини сайдыытын чугас зонатын уратыларын учуоттааһын.

- Иитиллээччилэр психическэй доруобуйаларын харыстааһын.

- Бөлөххө табыгастаах социальной-психологической климаты олохтооһун

- Оҕолор психическэй уонна интеллектуальной сайдыыларыгар итэҕэстэрин коррекциялааһын.

Иитээччилэри кытта үлэлэһии: Консультациялар (биирдиилээн уонна бөлөбүнэн), оҕолорго психолого-педагогической көмө тус биирдиилээн былааннарын оноруу; төрөппүттэргэ оҕо сайдыытыгар кыттыгас рекомендациялар; “кутталлаах” бөлөх оҕолоругар экспертнэй психолого-педагогической характеристикалары оноруу. [19]

Музыкальной салайааччы уонна логопед-учуутал бииргэ үлэлэһиилэрин сүрүн сруктарынан буолаллар:

- Санарарга уонна ыллыырга сөпкө тыынарга үөрэтии, куолас тэтимин, күүһүн уонна үрдүгүн уларытыы;

- истэн уонна фонематической ылыныыны, музыканы истэр дьобуру сайыннары;

- санары дорҕоонун культуратын сүрүн компонентнарын сайыннары: интонацияны, ритмика-мелодика өрүттэрин;

- араас музыканан айымньылары иһитиннэрэн оҕолор музыкаҕа өйдөбүллэрин байыты;

- лексика темаларынан ДТХ оҕолор тылларын баайын ханаты;

- музыканы истэр, ыллыыр, музыканан ритмикалаах хамсаныылары онорор үөрүйэхтэри сайыннары.

Музыкальный салайааччы музыкаҕа сыһыаннаах үлэни ытарга төрүттэри олохтуур уонна сайыннарар (музыканы истии уонна өйдөөһүн, санарарга сөптөөх тыыныы, ритми билии), ол быһыытынан, логопед-учуутал үлэтин салҕаан, сананы истэр уонна дорҕооннору

ылынар дьобур сайдытын олохтуур. Ити туһуттан үгэс буолбут музыканан дидактичесай оонньуулар, ырыанан эрчиллиилэр, куолаһы имитии туттуллаллар..

Кыттыгас коррекциялыыр үлэ биир суолталаах түгэнинэн оҕолорго сөптөөх артикуляцияны уонна ыраас интонацияны олохтооһун буолар – ол туһуттан скороговоркалары, попевкалары, аһаҕас дорҕооннору эбэтэр сүһүөхтэри ыллалтыыны туһаналлар.

Кыттыгас коррекциялыыр үлэ өссө биир хайысхатынан бырааһынныктары уонна көрү-нары бииргэ бэлэмнээн уонна тэрийэн ыытыы буолар. Ол курдук утренниктары, театризованнай оонньуулары, остуоруйалары туруорууну, оҕолор ааттамыт уонна төрөөбүт күннэрин уо.д.а. Утренниктары ыытыы музыкальнай салайааччы, иитээччилэр уонна логопед-учуутал өр кэмнэ кыттыһан бэлэмниир үлэлэрин ирдиир. Оҕолор тус уратыларын учуоттаан сценарийы бары бииргэ ырыталлар. Логопед-учуутал хас биирдии оҕо кини санарар дьобурун учуоттаан санарар матырыйаалы: таабырыннары, хоһооннору уо.д.а. талар соруктанар. Итилэри логопед-учуутал оҕолору кытта биирдиилээн дьарыктарга иэйиилээхтик, дорҕоонноохтук ааҕалларыгар үлэлэһэр. Музыкальнай салайааччы иитиээччини кытта хамсаныылаах оонньуулары, көрдөөх түгэннэри, фокустары бэлэмниир, үнкүүлэри, ырыалары үөрэтэр.

Физическэй культураҕа инструктор үлэтэ манньык соруктары толорор:

- Оҕолорго физическэй культураҕа уонна саастыылаахтарын кытта бииргэ физическэй дьарыктарга интэриэһи үөскэтэр;
- Оҕолор олохторун араначчылыыр уонна доруобуйаларын бөбүргөтөр;
- Көнөтүк тутта сылдыы олохсуйарыгар уонна плоскостопиеттан харыстыырга көмөлөһөр;

- Оџолор араас кѳрүгнээх хамсаныылаах дьарыкка наадыалларын кѳзүлүүр уонна онно усулуобуйа олохтуур;
- Оџолор саастарын уонна тус бэйэлэрин уратыларын учуоттаан хамсанар кыахтарын, онно сѳптѳѳх хаачыстыбалары, эт-хаан уонна ѳй-санаа ѳтгүнэн үлэлиир дьѳѳурдарын сайыннарар;
- Оџолорго сүрэх-тымыр уонна тыынар системаларын дьарыктыыр, эттэрин-хааннарын хатарар;
- Тымныйан уонна сыстыганнаах ыарыылартан кѳдүүстээхтик харыстанарга усулуобуйалары тэрийэр;
- Иитиллээччилэр психическэй процесстарын уонна киһи быһыытынан тус хаачыстыбаларын сайыннарарга туһуламмыт коррекциялыыр-чѳлүгэр түһэрэр мероприятиелар системаларын олоххо киллэрэрэр, оџо психофизическэй сайдыытыгар эбии киирэр кэһиллиилэр үѳскүүллэрин сэрэтэр;
- Улахан киһини үтүктэн оџолор хамсаныылары уонна дьайыылары онороллоругар үѳрэтэр;
- Холобуру уонна тылынан инструкцияны батыһан хамсаныылары онорорго оџолору үѳрэтэр;
- Оџолор оонньууга хамсанар дьайыылары онороллоругар үѳрэтэр.

Дьарыктарга ураты болѳомто анаан талыллыбыт хамсаныылаах оонньуулар уонна эрчиллилэр нѳнүѳ тыл лексико-грамматическай ньымалара бѳѳүргүүллэригэр ууруллар. [8]

Оскуола иннинэ саастаах ДТХ оџолор баары ылыныы, болѳомто, ѳйдѳѳһүн, толкуйдааһын сайдыытыгар кыһалѳалаахтар, моторнай уонна сенсорнай функцияларын сайдыыта араас кэрдиискэ турар, түргэнник сылайаллар. Иитиллээччилэр интэриэстэрин тардарга стандартнайа суох сыһыан, индивидуальнай программалар, инновационнай технологиялар наадалар. Үѳрэхтээһини санардыы аныгы этабыгар саамай

табыгастаабынан уонна көдүүстээбинэн оҕоҕо дьайыы үгэс буолбут уонна үгэс буола илик методтарын уонна ньымаларын дьүөрэлээһин буолар.

Хардарыта үлэлээһини тэрийии маннык принциптэртэн төрүттэнэр:

Системалаах буолуу. Оҕо сайдыытын процеһын бары компоненнара хардарыта ситимнэхэллэр, хардарыта тутулуктаналлар уонна хардарыта дьайсаллар. Биир эрэ функцияны сайыннарар сатамат, оҕо сайдыытыгар системалаах үлэ эрэйиллэр.

Комплекснай буолуу (хардарыта толорсуу). Оҕо сайдыытыгар комплекснай сыһыан ирдэнэр, манна билэр-көрөр дьобур биир функциятын сайдыыта атын функциялар сайдыыларын быһаарар уонна толорон биэрэр оруоллаах.

Сааһынан уонна тус бэйэтин уратыларыгар сөп түбэһии. Оҕоҕо тус бэйэтигэр туһуламмыт коррекциялыыр үлэ программата кини сааһынан сайдыытын психологическай сокуоннаһыларыгар сөп түбэһиннэрэн оҕоһулуохтаах.

Оҕону дьарыктыырга киниттэн **ирдэбиллэр уонна сүктэриллэр сорудахтар сөптөөх (адекватнай) буолаллара** дьарыктары оптимизациялыырга уонна көдүүстэрин үрдэтэргэ көмөлөһөр уонна итэбэһэ суох функцияларга тирэбирэн ону кытта бииргэ дефициттээх функциялары “өрө тардар”.

Сыыйа киирэн уонна системалаахтык үлэлээһин, судургу уонна тийимтиэ сорудахтартан саҕалаан уустуктарга, комплекснайдарга тийииллэр.

Үлэ тэтимин индивидуализациялааһын - коррекциялыыр үлэ сана этабыгар инники этап матырыяалын бүтүннүү баһылаабыт эрэ кэннэ киириллэр.

Оџону кытта коррекциялыыр эбэтэр сайыннарар үлэ наадатын быһаарыах иннинэ кини психическэй сайдыытын уратыларын, туһааннаах психологическай бэлэмэ үөскээбитин, сатабылларын, билиилэрин, үөрүүэхтэрин сайдыытын, личностнай уонна межличностнай сыһыаннаһыга бэлэмин таһыма кини сааһыгар сөптөөх общество туруорар ориентирдарыгар сөп түбэхэрин быһаарыллыахтаах.

Оџо саадыгар улахан дьон коррекциялыыр үлэлэрэ оџо сайдыытыгар бу иннинээџи сылларга үөскээбит көтүтүүлэри уонна итэџэстэри толорон биэрэргэ иитэр уонна үөрэтэр усулуобуйаны тэрийиигэ туһуланыахтаах.

Комплекснай дьарыктар түмүктэринэн (педагог-психолог, логопед-учуутал, физическай культура инструктора, музыкальнай салайааччы, иитээччи бииргэ үлэлээбиттэриттэн) хас биирдии специалист үлэтэ атыттар үлэлэригэр тиһиллэн уопсай үлэ түмүгэ тахсан кэлэр, оџо бары психическэй функциялара тэнинэн сайдаллар. Интеграцияламмыт үөрэх процессин тэрийии үчүгэй түмүктэри биэрэр. Дьарык араас көрүнүн уларытыы оџолор болџомтолорун тутарга көмөлөһөр, ол дьарык көдүүһүн үрдэтэр, оџолор сылайбаттар уонна аһары күүрбэттэр. Комплекснай сыһыан принциптэригэр олоџурбут педагогическай процесс бары специалистар ыкса алтыһалларыгар көмөлөһөр. Комплекснай дьарыктар улахан үтүөлэрэ кинилэр оонньуу быһыытынан ытыллалларыгар, хамсанар активность элбэх көрүнүн киллэрэллэригэр сытар.

Коррекциялыыр дьарыктар Н.Е. Веракса, Т.С. Комарова, М.А. Васильева редакцияларынан «От рождения до школы» сүрүн үөрэх программатын, Н.В. Нищева аналлаах коррекциялыыр программатын уонна кыра уонна оскуола иннинээџи саастаах оџолорго анаммыт ФГҮӨС-ка олоџурбут оскуола иннинээџи үөрэх сүрүн примернэй адаптированной үөрэтэр программатын базаларыгар оноһулуннулар[18]

Коррекциялыыр үлэ ФГҮӨС биэс уобалаһыгар хайысхаланар:

- социальной-коммуникативнай сайдыы;
- билэр-көрөр дьобур сайдыыта;
- санарыы сайдыыта;
- уус-уран-эстетическэй сайдыы;
- физическэй сайдыы.[10]

Билигин ДТХ оҕолор булгуччу аналлаах тэрилтэлэргэ үөрэниэхтээхтэр диэн буолбат, хаачыстыбалаах үөрэҕи уонна олоххо адаптацияны кинилэр көннөрү да үөрэх тэрилтэлэригэр ылыахарын сөп. Эт-хаан уонна өй-санаа сайдыытыттан, социальной балаһыанньаларыттан тутулуга суох инклюзивнай үөрэхтээһин хас биирдии оҕо кини сайдыыга наадыыытын хааччыйар уонна сайдыы сөптөөх таһымын ыларыгар тэн быраабы биэрэр.

Этиэх тустаахпыт, үөрэтэр тэрилтэбэ ДТХ оҕолор сылдыахтарын сөптөөх гына педагогтар онороллор, өскөтүн кинилэр бу категория оҕолоро үөрэххэ ураты ирдэбиллэрин хааччыйар кыахтаах уонна баҕалаах буоллактарына. Онно сизэрдээх психологическай атмосфера тэриллэн ураты оҕо бэйэтин атыттартан итэҕэс курдук сананара тохтуур уонна дьоллоох оҕо сааһы билэргэ бырааптанар. Педагогтар ДТХ уонна инвалид оҕолору кытта үлэлииргэ баҕалаах буолуохтаахтар, оннук оҕолорго сөп түбэһиннэрэн сыһыаннаһахтаахтар, обществоҕа дьонуннаах миэстэни ылалларыгар уонна тус кыахтарын мунгутуурдук арыялларыгар көмөлөһүөхтээхтэр

Дьинэ кэргэни кытта үлэлэһии

Сангарар дьобурдара кэһиилээх оҕолорго коррекциялыыр-иитэр дьайыы төрөппүттэрин өттүлэриттэн эмиэ ирдэнэр. Үлэлэһии ыарахана төрөппүт барыта логопедическай коррекцияҕа сөптөөх көмөнү онорор кыаҕа суоҕугар сытар. Онон сибээстээн төрөппүттэргэ кинилэр оҕо сайдыытын процеһыгар оруолларынын өйдүүллэригэр көмөлөһөр, тустаах билиинэн, сатабылынан уонна сангарар дьобур кэһилиилэрин туоратарга үөрүйэхтэринэн сэбилиир кыһалҕа үөскүүр.[6]

Соруга: төрөштүттер психолого-педагогическай билиилэрин үрдэтии – көрөр дьобура кэһиллилээх обо сайдыытын уратыларын кытта билиһиннэрии, обону личность быһыытынан иитэргэ рациональнай суолу талалларыгар көмөлөһүү уонна онно көрсөр омсолоох көстүүлэри туоратыы, сангарар дьобурдара кэһиллилээх оболору иитиигэ уонна үөрэтиигэ туттуллар методтарга уонна анал ньымаларга үөрэтии.

Бары хайысхаларга үлэ түмүгэ хас биирдии төрөштүт төһө интэриэстээбиттэн уонна көхтөөбүттэн тутулуктаах, ол иһин үлэ форматын үксэ практическай хайысхалаах. Дьэ кэргэннэ иитии уопутуттан атастаһыны туһанан бөлөбүнэн консультациялар, ону таһынан коррекциялыыр-иитэр үлэ ис хоһоонун уонна практическай ньымаларын арыян көрдөрүү ытыллаллар.

Төрөштүттер уонна специалистар алтыһыллара уонна бииргэ үлэлэһиилэрэ олохсуйарыгар семинар-практикум көмөлөһөр, онно төрөштүттер оболор психофизическэй сайдыыларын уратыларын кытта билсэллэр, бары специалистар ытар коррекциялыыр дьарыктарын тустарынан информацияны ыллаллар. Төрөштүттэргэ дьэилэригэр дьарыктаналларыгар коррекциялыыр оонньуулары сүбэлииллэр, коррекциялыыр дьарыктартан быһа тардыылар көрдөрүллэллэр. Психолог, логопед, физкультура инструктора, музыкальнай салайааччы, иитээччилэр уонна төрөштүттер бииргэ үлэлэһиилэрэ, иитэр-үөрэтэр тэрэһиннэри табыгастаахтык аттарыы эрэ обо сайдыытыгар үтүөкэн усуллубуйаны олохтуон сөбүгэр төрөштүттер болжомтолорун уурдараллар.[12]

Специалистары уонна төрөштүттэри ыкса алтыһыннарар тус биирдиилээн консультациялааһын киэнник туһаныллар. Оболор психическэй сайдыыларыгар тус уратыларын араастаһыытын улахана кинилэри иитиигэ уонна үөрэтиигэ индивидуальнo-дифференцированнай сыһыан наадатын ирдиир. Наадалаабыттан көрөн

төрөштүттэр ханнык бафарар специалиһы кытта көрсөр уонна кинини кытта үөскээбит кыһалжалары быһаарар, долгутар ыйытыыларыгар хоруйу ылар кыахтаахтар. Төрөштүттэр педагогтары консультант-специалистар эрэ курдук буолбакка, кинилэр оҕолорун иитэргэ уонна үөрэтэргэ интэриэстээх үтүө санаалаах сүбэһиттэр курдук көрөллөрүгэр дьулуһулуохтаах.

Өскөтүн ыарахаттар оҕо эмоциональнай дискомфорту кытта сибээстээх буоллахтарына, «көмөҕө» «Психолого-педагогической аптека» кэлэр, манна оҕо ийэтин уонна аҕатын кытта тестары уонна трениннэри ытталлар, олоҕо көмөлөрүнэн оҕону кытта үлэ истиилин быһаараллар. Педагог-психолог улахан дьонно оҕону кытта сөптөөхтүк сыһыаннаһалларыгар, кини тутта сылдьытын адекватнайдык сыаналыылларыгар уонна ОИҮӨТ специалистарыттан тустаах кэмнэ көмөнү ытталларыгар көмөлөһөр уонна салайан биэрэр.

Төрөштүттэри кытта үлэ формалара

Дьинэ кэргэн кэккэ боппуруостары быһаарарга улахан кыахтарынан туһанар: оҕону иитиигэ, кинилэри социальнай уонна үлэ-хамнас эйгэтигэр киллэриигэ, ДТХ оҕолор уопсастыба көхтөөх чилиэнэ буолан тахсалларыгар.

Төрөштүттэри кытта үлэ – бу бииргэ үлэлэһии, сыһыарыы, кыттыһыы, үөрэтии, партнердаһыы – ити өйдөбүллэр үксүгэр хардарыта үлэлэһии майгытын быһаарарга туттуллаллар.

Төрөштүттэргэ өйөбүлү олоххо киллэрии процеһа уһун буолар уонна оҕону кэтээн көрөр бары специалистар булгуччулаах кыттыыларын эрэйэр (педагог-психолог, логопед-учуутал, старшай иитээччи уо.д.а.)

Процесс реализации поддержки родителей является длительным и требует обязательного комплексного участия всех специалистов,

наблюдающих ребенка (педагог-психолог, учитель-логопед, старший воспитатель, и др.).

ДТХ оџолордоох ыаллардыын ОИҮџТ бииргџ үлэлџиитин сыала: төрџпүттџ педагогической компетенцияларын үрдџтии уонна оонук ыалларга ДТХ оџолор уопсастыбаџа адаптацияларыгар уонна интеграцияларыгар кџмџ.

Иитџр үлџ хайысхалара:

- төрџпүттџри ДТХ оџо сайдыытын дефектџрин коррекциялыырга практической ныымаларга үөрџтии;

- ыалларга џйџбүл социальной статустарын үрдџтии

- төрџпүттџр эмоциональной умайыыларын профилактиката, психологической кџмүскџл уонна бџйџэни чџлгџр түһџрии сатабылларыгар үөрџтии;

- төрџпүттџр психолого-педагогической билиилџрин үрдџтии.

ОИҮџТ ДТХ оџолордоох ыаллары кытта үлэлџиитин формалара.

Биирдиилџэн үлэлџиитин формалара.

Специалистар бџсиџдџлџрџ уонна консультациялара. Бу ДТХ оџолордоох төрџпүттџргџ практической кџмџ, ол сүннџџ психологической, иитџр-педагогической, медико-социальной о.д.а. хабааннаах проблемнай ситуациялары быһаарар суоллары кџрдүүргџ сытар.

Төрџпүт чааһа. Дефектолог-учууталлар нџдиџлџбџ биирдџ күн иккис анарыгар ыыталлар, манна төрџпүттџргџ оџону кытта үөрџтџр үлџ хаамыытын туһунан иһитиннџрии биџрџллџр.

Суруйсуу џбџтџр “Итџбџйи сулууспата”. Сулууспа үлџтин администрация уонна психолог хааччыыаллар. Сулууспа төрџпүттџр

персональной уонна анонимной этиилэрин уонна баҕа санааларын кытта үлэлэхэр.

Коллективинан үлэлэхии формалара.

Биирдиилээн үлэ формалара (специалистары кытта бэсиэдэлэр, төрөппүт чаастара);

Үлэ коллективной формалара (төрөппүт мунньахтара);

бөлөххө төрөппүт мунньахтара;

бөлөххө аһаҕас аан күннэрэ;

оҕо утренниктара уонна бырааһынныктара.

семинардар, былаанынан консультациялар.

Төрөппүттэр психолого-педагогической компетентностарын үрдэтии төрөппүттэри бүттүүн үөрэхтээһин тэрээһиннэрин чэрчитинэн ордук көдьүүстээхтик барар.

Үлэ практикаҕа методтара:

Информационнай: информациялаах тиэкистэр, тылынан информациялаах биллэриилэр, информациялаах лекциялар, мунньахтар, семинардар.

Проблемнай : проблемнай лекция-диалогтар, төгүрүк остуоллар, трениннэр, дискуссиялар, оруоллаах ооньуулар, оҕо-төрөппүт тэрээһиннэр, дьие кэргэн тематической нэдиэлэлэрэ, ыалынан кулууптар, акциялар.

Психотерапевтической: релаксациялар, визуализациялар, элементы арттерапия элеменнэрэ, остуоруйа-терапия.

Билиинэн хааччыйыы көрдөрөр- информационнай формалара:

Информационнай стендэлэр уонна тематической быыстапкалар.

Оҕолор үлэлэрин быыстапкалара.

Специалистар уонна иитээччилэр аһаҕас дьарыктара.

Дьие кэргэни кытта үлэ сүрүн сыалынан буолар: ыал бары чилиэннэрин тус сайдыыларыгар табыгастаах усуллубуйаны тэрийии (физическэй, социальной, духуобунай, сиэр-майгы өттүнэн,

интеллектуальной), биир кэлим социальной-психологической көмөнү оноруу, ону таһынан оџону уонна кини тулатын личностнай сайдыытыгар араас омсолоох дьайыылартан харыстааһын.

Специалистар ыалы кытта үлэлэрэ үс хайысханан барар:

үөрэхтээһин, психологической уонна тиксиһиннэрэр.

Үөрэхтээһин хайысхата. Төрөппүттэргэ үөрэтиигэ уонна иитиигэ көмө киирэр. Үөрэтиигэ көмө төрөппүттэр педагогической культураларын олохтооһунна уонна кинилэри сырдаттыга туһаайылар. Иитиигэ көмө ыал иитиигэ потенциалын бөџөргөтөр сыалтан аналлаах иитэр-үөрэтэр ситуациялары оноруунан ситиһиллэр. Бу хайысха ыалга көмө педагогической моделин туһаныга олоџулар.

Психологической хайысха. Манна социальной-психологической өйөбүл уонна коррекция киирсэллэр. Педагог өттүттэн маннык өйөбүл ыалга үтүө майгылаах психологической атмосфераны олохтооһунна туһаайылар. Психологы кытта бииргэлэһэн өйөбүлү оноруу ордук көдүүстээх буолар.

Тиксиһиннэрэр хайысха. Бу хайысха маннык компоненнардаах: тэрээһиннэ, координацияга уонна информацияга көмө.

Тэрээһиннэ көмөџө ыал сынньаланын тэрийии киирэр (ыал кэргэттэрин бырааһынньыктары, дьаармаркалары, быыстапкалары бэлэмнээһиннэ уонна ытыга кыттыһыннары уо.д.а.)

Координацияга көмө ыал араас ведомстволары, социальной сулууспалары, социальной көмө уонна өйөбүл кииннэрин кытта сибээстэрин олохтооһунна уонна актуализациялааһынна туһаайылар.

Информацияга көмө ыалы социальной көмүскэл боппуруостарыгар информацияны тиэрдиигэ туһаайылар. Ону таһынан, педагогтар сыаллара тустаах ыаллары кытта таһаарыылаахтык бииргэ үлэлэһэргэ эрэ буолбакка, бары ыаллар бииргэ үлэлэһэллэригэр новатордыы ньымалары көрдөөһүннэ сытар.

ОИҮӨТ бырайыахтарыгар уонна тэрээһиннэригэр кыттыы төрөппүттэри көбүлүүр, санааларын көиөбөр. Кинилэр манна оҕолорун кытта толору ис хоһоонноохтук бииргэ үлэлэхэргэ эрэ үөрэммэттэр, ону таһынан кинини кытта бодоруһуу санга методтарын уонна формаларын баһылыыллар. Ону таһынан дьарыктарга төрөппүттэр оҕолорун кыабын бэйэлэрин ирдэбиллэрин кытта сөпсөһүннэрэргэ үөрэнэллэр.

Коррекциялыыр үлэ түмүгэр: төрөппүттэр кинилэр тулаларыгар кинилэргэ чугас санаалаах уонна майгынныыр кыһалҕалаах ыаллар баалларын көрөллөр; атын ыаллар холобурдарыгар төрөппүттэр оҕо сайдыытыгар көхтөөхтүк кыттыылара ситиһиигэ тиэрдэрин көрөллөр; төрөппүт көхтөөх позицията уонна бэйэтин сөпкө сыаналаныыта олохтонор.

Билигин кэмнэ оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин систематыгар Федеральной государственной үөрэхтээһин стандарта (мантан антах – ФГҮӨС) киирбитинэн үөрэтэр үлэ ис хоһоонугар, программаны киллэрии усулуобуйаларыгар уонна үөрэтии түмүктэригэр ирдэбиллэр учуоттаныхтаахтар, ол иһин дьарыктарга эмиэ. Ол иһин дьарыктар маннык этаптартан турар структуралаахтар:

- 1. Үөрэтии уобалаһа.*
- 2. Дьарык темата уонна сааһынан бөлөбө.*
- 3. Сыала.*
- 4. Үөрэтиигэ соруга.*
- 5. Иитиигэ соруга.*
- 6. Сайыннарыыга соруга.*
- 7. Көрдөрүллэр материал.*
- 8. Түгэтиллэр материал.*
- 9. Дьарыкка оҕоһуулар үлэ көрүгүнэрэ.*

(НОД)

**4-7 саастаах оџолорго коррекциялыыр-сайыннарар авторскай
оонньуулар.**

Дидактическая оонньуу «Таба бырах».

Сыала: оџо мээчиги «баһылыыр» сатабылын сайыннары (хаарбан ылар, илиитигэр тутар, тэйитэ анньар, быраџар, бэйэтэ оонньууругар мээчиги туттар).

**Хаамы уочаратын ахсааныгынан (считалка – ахсаанык)
талабыт:**

Баран испит биир бараан үрдүк туруук хайанан,

Онтон оту үргээбит,

Лааппыга ууран кээспит.

Ким оту ылбыт — ол тахсан барбыт!

Оонньуу хаамыта: Оонньооччулар ахсааннара: 2 - 5 кыттааччы.

Маска фигуралары ыйыбыт: үс муннук, төгүрүк, квадрат, көнө муннук. Оџо 1 метр ыраахтан мээчигинэн быраџан ханнык эмэ фигураны табыахтаах. Таптаџын ол таппыт фигурата уруһуйдаммыт хоруопкатыттан сорудахтаах карточканы хостуур. Сорудаџы толорон барар.

Дидактическая оонньуу « Аптаах талахчаан»

Сыала: болѳомтону, табыгас буолууну, дорѳоону уонна хамсаныыны үтүктэргэ сатабылы сайыннарар.

Хаамы уочаратын ахсааныгынан талабыт:

Төкүнүйэр мандаринка,

Кини аата Иринка,

Кинини ким булбут –

Ол тахсан барар буолбут.

Оонньуу хаамыта: Оонньооччулар ахсааннара: От 2 до 5 участников.

Оонньуу быраабылата: маска хартыынкалары ыйыбыт (дьиикэй кылллар, итии дойдулар кыллара). Оѳо мээчигинэн быраѳан биир эмэ ойууну табар.

Оѳо кылллар хамсаныыларын, сангаларын үтүктэр.

« Тарбахчааннар хонуулар»

Сыала: остуол ооньюутун нөнгүө бытархай моториканы сайыннарыы.

Хаамы уочаратын ахсааныгынан талабыт:

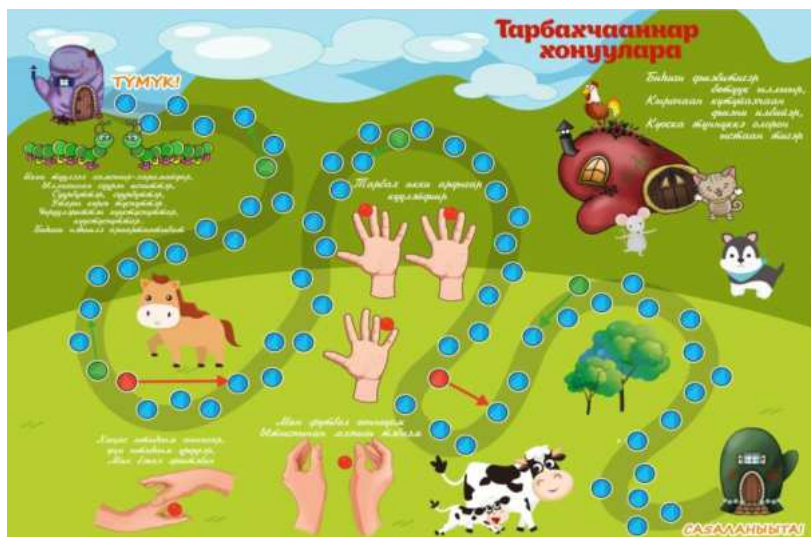
Баран испит биир бараан үрдүк туруук хайанан,

Онтон оту үргээбит,

Лааппыга ууран кээспит.

Ким оту ылбыт — ол тахсан барбыт!

Ооньюу быраабылата: Хаамы уочаратын ахсааныгынан талабыт. Илии уонна хаамы ахсаана ойууламмыт кубигы бырабабыт. Кубиктарга сорох тарбахчааннар от күөбэ дьүһүннээхтэр, ол аата кинилэр сынньаналлар. Хонуу устун уочаратынан тарбахчааннарбытынан хаамабыт. Өскөтүн тарбахчаан кыһыл төгүрүккэ тохтоотобуна ол аата оонньооччу түөрт хаамы төттөрү барар, онтон от күөххэ тохтоотобуна икки хаамы инники барар уонна хоһоонунан

сорудах толорор. Бэйэбит миэстэбитигэр көһөрбүтүгэр фишканы эбэтэр ханнык бабарар атын оонньууру уурабыт.

«Бэргэн туртастарга айана»

Сыала: Айылбаба уонна дьиикэй кыыларга харыстабыллаах сыһыанга үөрэтии.

Оонньооччулар ахсааннара: 2 - 5 кыттааччы.

Оонньуу быраабылата: Хаамы уочаратын ахсааныгынан талабыт. Кубигы бырабабыт. Фишка атах ойуутугар тохтоотобуна оонньооччу сорудабы толорон ыстаналыыр, фишка арабас төгүрүккэ түстэбинэ сорудабы толорон кыылы быһыһыыр, фишка ытысчаанна турдабына сорудабынан хоһоон аабар. Кыһыл төгүрүккэ төттөрү хаамар, онтон фишка халлаан күөбүр тохтоотобуна ол аата иннин диэки хаамар. Ким бастакынан сорудабы барытын толорон Туртастар олохторугар кэлбит ол кыайыылаах тахсар.

«Пааратын бул»

Сыала: сангарар, өйдүүр дьобуру, болѳомтону сайыннары уонна музыкальнай инструменнарга интэриэни тардыы.

Оонньооччулар ахсааннара: 1-2 кыттааччы.

Технологиятын толору арыйыы: оонньооччу уочаратынан түннүктэри арыталаан биир музыкальнай инструмент ойуулаах хартыыналары булаталыыр уонна аатталыыр.

«Туохха ооньуурбун бил».

Сыала: музыкальнай инструменнары билиһиннэри уонна интэриэһи тардыы.

Ооньуоччулар ахсааннара: 2 - 5 кыттааччы.

Ооньуу хаамыта: магниттаах дуоскаба Маша уонна эһэ фигуркалара ыйаналлар, кинилэргэ музыкальнай инструменнар сыһыарыллаллар. Оҕолор инструмены ааттыылар уонна билсэн истэхтэрин аайы быһааран кэпсииллэр.

«Музыкальнай ыллыкчаан».

Сыала : музыкаға интэриэһи уонна тапталы сайыннарыы.

Материал: магниттаах дуоска, магниттаах хартыынкалар, магниттаах фишкалар, сыыппаралаах кубик.

Оонньоу хаамыта: оонньоуга 2-н 4-кэ диэри киһи кыттыан сөп. Хас биирдии оонньооччу уочаратынан сыыппаралаах кубигынан бырабар, оонньоуга хаамытын ахсаанын быһаарар. Хаамарыгар оонньоур хонууга баар бары бэлиэлэри чопчу тутуһар, ол курдук:

Халлаан күөбэ төгүрүк - хаамы;

От күөбэ төгүрүк – төттөрү хаамы;

Кыһыл төгүрүк – соруудахтары толоруу.

Толоруллар соруудахтар:

Хас куолас ыллыырый? (биир-соло, икки-дуэт, үс-трио, түөрт-квартет, ансамбль, хор).

Музыкальнай инструмены ааттаа (муз. инструменнар ойуулар).

Жанры ааттаа (марш, вальс, пааранан үнкүү, хоровод, норуот үнкүүтэ, балет).

Ытыскынан ритми таһаар (ритмическэй уруһуй).

Композиторы ааттаа (саха композитора З. П. Винокуров, Намс мелодистара В.Е. Егоров, Н.С. Макарова, нуучча композитордара М.И. Глинка, П.И. Чайковская).

Ким хайдах ыллыырый? (намыһах дорҕоон, үрдүк дорҕоон).

Музыка хаамытын ыллаа (хартыынаҕа кыраттан улаханга диэри матрешкалар уруһуйдаммыттар, мелодияны үктэллэринэн ыллаан таһаары).

«3D эффектээх велотренажёр».

Сыала: физическэй дьарыкка халбаннаабат интэриэһи тардыы, чөл олобу туругурдуу, оҕо сүрэх-тымыр систематын эрчийии, тынар систематын эрчийии, тирэнэр-хамсанар систематын сайыннарыы, тулуурдаах уонна олорумтуо буолуутун сайыннарыы, өйүн-толкуйун сайыннарыы, сангарар дьобурун сайыннарыы.

Оонньооччулар ахсааннара: 1 кыттааччы.

Оонньоу быраабылата: 3D эффектээх оҕо велотренажера – бу тренажерга оҕо 3D ачыккыны кэтэн баран велосипедынан айаны толорор майгынан араас маршруттары үөрэтэр, «Дьизэ-Оҕо саадыттан» саҕалаан тулалыыр эйгэни кытта билсэр(тыалар, куораттар, олбуордар, суол бэлиэлэрэ уо.д.а.). Үөрэх сылын санатыгар төрөппүттэргэ соруудахтар бэриллэллэр – видеоҕа маршруттары усталлар: «Дьизэ - оҕо саада», «Сөбүлүүр сирим», «Мин олбуорум». Онтон, билэр сирдэрбитин үөрэтэн баран, улам киэн эйгэбэ көһөбүт – куорат, паарка, тыа, трассалар, суол бэлиэлэрэ уо.д.а.

«ЛогоКуб»

Сыала: бытархай моториканы, пространственной толкуйдаан көрүүнү сайыннарыы, логической уонна образтаан тлкуйу уһугуннарыы, болжомтону уонна өйдөөһүнү эрчийии. Оҕо тулуйан олорорго уонна кичэллээх буоларга үөрэнэр, хамсаныларынын координацията тупсар уонна билиитин ыыра кэниир. ЛогоКуб конструктор оонньууга кээмэй, форма, дьүһүн курдук олус улахан суолталаах өйдөбүллэри баһылыыллар. ЛогоКуб конструктор оҕо онорон көрөр толкуйун хааччахтаабат уонна оонньууга интэриэһи тардар.

Оонньооччулар ахсааннара: 2 - 5 кыттааччы.

Инвентарь: Лого-Куб конструктор элбэх функциялаах буолар, манна кубик Рубика баар, мас холбоһуктар мохсуо бырахсар курдук оонньууга туттуллуохтарын сөп, графический ойуулардаах, ону таһынан кинини оҕо илиитин-атабын массажтыырга туһаныхха эмиэ сөп.

Дидактическая оонньуу «Түһалаах маллар»

Сыала: сорох маллар элбэх функциялаахтарын билиһиннэри

Оонньооччулар ахсааннара: 2 – 7 кыттааччы.

Хайдах оонньоноро: оҕоттон малы көрдөрөн туран эбэтэр көрдөрбөккө эрэ ыйыталлар: «Суокка туохха нааданый?» — «Атах танаһын, тииһи, көбүөрү, танаһы, иһити ыраастыырга». «Онтон кумаабы?» — «Уруһуйдуурга, суулуурга, кинигэ, хаһыат онорорго» уо.д.а. «Онтон өстүөкүлэ, кумах, зонт?»

«Биһилэхчээн»

Сыала: илии бытархай моторикатын сайыннары

Оонньооччулар ахсааннара: 2 - 7 кыттааччы.

Инструкция: уочаратынан уонна төһө кыалларынан түргэнник тарбахтаргытын уларыта сылдьан тойон тарбаҕы кытта биһилэх курдук холбуу тутун: сөмүйэ, ортоку уо.д.а. Эрчиллии көнө (сөмүйэттэн ылгын чыңыйаҕа диэри) уонна төттөрү (ылгынтан сөмүйэбэ диэри) бэрээдэгинэн оһоһуллар. Эрчиллии бастаан биир, онтон атын илиигинэн тус-туспа, онтон икки илиигинэн бииргэ оһоһуллар.

Эрчиллийн: "Бэйэбин кыатана тутун"

Сыала: оџолору бэйэлэрин туттуна үерэтии.

Оонньооччулар ахсааннара: 2 - 5 кыттааччы.

Быраабылата: Оџолорго өскөтүн кинилэр кышырыы, тымтыы, кими эрэ охсуоххун баџарыы курдук куһаџан эмоцияларга ылларбыт буоллахтарына бэйэни “кыатана туттуохха”, ол аата тохтотуохха сөбүн быһааран биэрэллэр. Ол инниттэн хаста да диринник тыынан баран таһаарыахха наада. Көхсүгүн көннөрөбүн, хараххын сабаџын, 10диэри ааџаџын, мичээрдийгин, хараххын аһаџын.

«Бытыылкаба тыалчаан».

Сыала: тыынар органнары сайыннарыы.

Пластик бытыылкаба хайбаастары дьөлөллөр. Инигэр конфетти, бытарытыллыбыт пенопласт, фольга, кумаабы куталлар. Бүөтүгэр баар хайбааска тыынар туруупканы угаллар.

Оонньооччулар ахсааннара: 2 - 5 кыттааччы.

Туһаныыта: тыынарга эрчиллии – бүөтүгэр угуллубут туруупкаба үрэллэр.

«Таастардаах лабириннар»

Сыала : оџолор кџхтџхтџк санаралларын кџџхүрдџџ.

Оонњооччулар ахсааннара: 2 - 5 кыттааччы.

Таањы хартыынкаларынан сыџарыта сылдьан тыллары чуолкайдык санарабыт.

Дидактической оонњоу «Рифмата толкуйдаа»

Сыала : рифмаланар тыллар паараларын буларга үерэтии; дорџооннору арааран ылыныыны сайыннарыы.

Оонњооччулар ахсааннара: 2 - 5 кыттааччы.

Оонњоу вариана: биир оонњооччу диискэни эргитэр, атын оонњооччу рифмаџа сџп түбэһэр ааттаах ойууну талар. Холобура: шишка- мишка уо.д.а.

Туһаныллыбыг литература

- 1.Федеральный закон от 29.12.2012 N 273-ФЗ (ред. от 02.12.2019) "Об образовании в Российской Федерации"
- 2.Примерные одобренные адаптированные основные общеобразовательные программы согласно ФГОС ОВЗ (от 22.12.2015)
- 3.Письмо Министерства образования и науки РФ от 11.03.2016 № ВК-452-01 «О введении ФГОС ОВЗ»
- 4.Акименко ВМ "Новые логопедические технологии" Ростов -на-Дону:Феникс, 2008г.

5. Агаджанова, С. Н. Физическое развитие детей / С.Н. Агаджанова. - М.: Детство-Пресс, 2012. - 444 с.
6. Аксенова Н.Д, И.Н. Татаринцева, Н.А. Галкина Педагогическое взаимодействие в работе с детьми ОВЗ – В.: Издательство «Учитель» 2000 г.
7. Алябьева, Е. А. Нескучная гимнастика. Тематическая утренняя зарядка для детей 5-7 лет / Е.А. Алябьева. - М.: Сфера, 2015. - 144 с.
8. Анисимова, Т. Г. Физическое воспитание детей 2-7 лет: развернутое перспективное планирование по программе под ред. М. А. Васильевой, В. В. Гербовой, Т. С. Комаровой / Т.Г. Анисимова. - Москва: ИЛ, 2016. - 610 с.
9. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать. М.: Просвещение, 1991.
10. Вераксы Н.Е, Комаровой Т.С, Васильевой М.А. Основная образовательная программа «От рождения до школы» Мозаика –синтез, Москва.2016 г
11. Ветлугина Н. А. "Развитие музыкальных способностей дошкольников в процессе музыкальных игр" М. 1958;
12. Доронова Т.Н. Взаимодействие дошкольного учреждения с родителями. [Текст]// Т.Н. Доронова, М.: «Сфера», 2002, с. 114
14. Кольцова ММ, Рузина МС. "Ребенок учится говорить. Пальчиковый игротренинг - СПб.:ИД "МиМ", 1998г
15. Коноваленко ВВ "Хлоп-топ. Нетрадиционные приемы коррекционной логопедической работы с детьми " М.:Изд-во ГНОМ, 2018.г.
16. Кононова Н. Г. "Музыкально-дидактические игры для дошкольников" М. Просвещение 1982;

17. Кошелева А.Д. «Эмоциональное развитие дошкольников» -М., 2003.

18. Нищева Н.В. Проектирование основной адаптированной образовательной программы. СПб.: ООО «Издательство «Детство-Пресс», 2016

19. Мамайчук И. И. Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии. – СПб.: Речь, 2006. – 400 с.

20. Поваляева МА "Справочник логопеда" -Ростов-на-Дону: Феникс, 2001г

21. Поваляева МА "Нетрадиционные методы в коррекционной педагогике" Ростов-на-Дону, :изд. РГПУ, 1997г.

22. Зацепина М. Б. "Музыкальное воспитание в детском саду". М. 2016;

23. Земляченко М.В. Использование учителем-логопедом инновационных технологий в работе с детьми дошкольного возраста с ОВЗ [Текст] // Инновационные педагогические технологии: материалы VII Междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2017 г.). Казань: Бук, 2017. С. 69-71.

24. Шутько Е.В. Образование детей с ограниченными возможностями: инновационные модели и технологии. - Екатеринбург, ГАОУ ДПО СО «Институт развития образования», 2014.

Электронные ресурсы

1. <https://mchildren.ru/uprazhneniya-prakticheskoy-zhizni/>

2. Мультуроки. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://multiurok.ru/files/innovatsionnyie-tiekhnologhii-v-praktikie-raboty-d.html/>

3. <http://dohcolonoc.ru/metodicheskie-razrabotki/16189-kartoteka-muzykalno-didakticheskikh-igr.html>

4. <https://www.maam.ru/detskij-sad/-v-gostjah-u-kukly.html>

5. <https://nsportal.ru/detskiy-sad/logopediya/2013/03/15/konspekt-nod->

sostavlenie-rasskaza-opisaniya-kukla-v-starshey